

Grižęs tu padedi maišelį su austrėmis ant palangės. „Mat, tai, tešla padvigubėjo.“ Smiliumi paliečiu išsipūtusį „pilvą“, kvepiantį mielėmis. Nesuprantu, kodėl negražiai su juo elgiesi, prakiurdydamas ir sulenkdamas pusiau. „Pamatysi, iškils vėl“, – prižadi atsiversdamas „Respublikos rytus“, gulinčius ant plieninio stalviršio, ir prisidegdamas cigaretę. Kaire plaštaka ir dešine alkūne atsirėmęs į stalą, palinksti virš lapų. Mano prisiminimuose tu kiekvieną rytą skaitai laikraštį. Žinau, kad tuo metu nevalia trukdyti. Tau svarbus ne tiek turinys, kiek pats skaitymas. Šifruoji žodžius, tarsi ragautum patiekalus. Savo žiniomis nelabai pasitiki, nes per anksti buvai pastatytas prie duonkepės. Nors ir moki derinti skaičių ir giminę, ir asmenuoti, bet kai reikia užpildyti užsakymą, rašiklis dvejoja virš popieriaus lapo. Išmokęs naują žodį, džiaugiesi kaip ir visi smalsūs savamoksliai; pasisodinęs mane ant kelių, atrandi naują pasaulį žiūrėdamas televizorių. Tau patinka aktualijų laida „Penkios kolonos“ ir Frederikas Rosifas, pasakojantis apie gyvūnų gyvenimą.

Bet atrodai lyg susigėdęs, kai stebi mokinių darbus taisančią mamą. Kartą atsivertei literatūros vadovėlį ir greitai užvertei, tarsi būtum pagautas nusikaltimo vietoje. Mama nusišypsojo, atsiduso. „Nebijok, knyga tavęs nesuvalgys.“ Daug vėliau tu pasakojai man apie kaimelius Alžyre, kur niekas nemoka nei skaityti, nei rašyti.

Mama dėsto literatūrą licėjuje. Jai vis kartoji: „Tu mano intelektualioji buržia“; ją tai nervina. To jai nesakei, pamatęs pirmą kartą. Nutiko tai vieną lietingą rugsėjo dieną, kai buvo pilna šlapių lapų. Ji stumtelėjo duris, cigarečių dėmai graužė akis. Nikolė jos nepastebėjo, nes pilstė į bokalus „Picon“ alų. Liusjenas lipdamas iš rūšio timptelėjo Nikolę už rankovės. Nikolė susinervino, kad jis trukdo jai ruošti „darbininkų meniu“. „Norėsit valgyti? Jūs viena?“ Mama susidrovėjusi sulinksėjo. Nikolė perbėgo akimis restoraną – čia kiekvienas stalas laukdavo savo kliento. Tavo restorane kiekvienas turėjo savo vietą, kone nuosavą servetėlės žiedą. Negalėjai nepažįstamosios tiesiog imti ir pasodinti bet kur. Kiek padvejojusi Nikolė paklausė: „Jei nukraustysiu tą staliuką prie lango, jums tiks?“ Mama šypsodama linktelėjo. Nikolė nuėmė nuo stalo sukulentus vazonuose ir senus žurnalus, išvyniojusi užtiesė popierinę staltiesę, padėjo lėkštę ir įrankius. Mama įsitaisė ant kėdės; nedrįso pasakyti, kad visos dienos pietų porcijos jai bus per daug. Ji neprisilietė prie ašotėlio su vynu, bet galiausiai viską sušveitė su apetitu. Buvo patiektos burokėlių ir sultenių salotos, kiaulienos kepsnys su sultinyje troškintomis bulvėmis ir obuolių tarta.

Ji atėjo čionai rytojaus dieną ir dar kitą. Visada įsitaisydavo toje pat vietoje, pasidėdavo knygą už lėkštės. Nikolė stebėdavosi: kaip galima skaityti valgant? Kai kurie klientai bandė įsiūlyti mamai aperityvo ar kavos, bet ji visada šyptelėdavo ir mandagiai atsisakydavo. Vieną dieną pro virtuvės langelį iškišai galvą užsimanęs pasižiūrėti į šią keistą vienišą valgytoją. Nusišypsojai jai. Tik tiek. Pirmą kartą judu pasikalbėjote vieną penktadienį. Pagaminai jūrinę lydeką su kepintomis bulvėmis. Supjaustęs kubeliais, paskrudinai ant kaitrios ugnies keptuvėje plonu dugnu. Jas stipriai kratedi, kai Nikolė šūktelėjo: „Vienišoji poniutė klausia, ar galėtų gauti dar bulvių.“ Dosniai prikrovei lėkštę, apibarstei laiškiniiais svogūnais ir pats jai nunešei. Mama pirmiausia išvydo tavo kreivą pirštą ir mėlynas akis.

Tu pasakei:

– Anri. Jūsų paslaugoms.

Ji nusijuokė.

– Betgi čia per daug.

Tu šyptelėjęs patraukei pečiais.

– Kuo jūs vardu?

– Elena.

– Pas mane, panele Elena, arba daug, arba nieko.

Sako, kad šiais žodžiais ir suviliojai mamą.

Neatitraukiu nuo tavęs akių, kai į juodus krosnies žabtus kiši brijošę. Taip pat ir kai atidarai krosnį ir universaliuoju šaukštu apšlakstai vištą. Man tu – ugnies valdovas, stebukladarys, išpučiantis brijošę, seifų užraktų virtuozas, kai atidarinėji austres, dovanų karalius, kai plaki grietinėlę

ir tirpdai juodąjį šokoladą, skirtą man. Virtuvėje pakvimpa skrundančia brijoše ir šviežiomis apelsinų sultimis. Dabar raudonųjų apelsinų sezonas. Tu juos greitai nulupi ir leidi man lėkštelėje išdėlioti skilteles. Užlašini kelis lašelius apelsinų žiedų vandens. Sakai, kad tai tau primena Alžyrą.

Atnešu mamai stiklinę apelsinų sulčių. Ji, atitraukusi užuolaidas ir pastačiusi pagalves, skaito storą knygą, nosį pasibalnojusi akiniais vėžlio kiauto rėmeliais. Mama skaito nuolat. Prie jos lovos – krūvos knygų ir žurnalų, pilna pieštukinė pieštukų. Kartais ji žymisi knygose pastabas, o man taip įdomu, kad galima rašyti ant spausdinto teksto. „Nori sulčių?“ Atsisakau. Laukiu brijošės su grietinėle ir šokoladu.

Bandai pažvelgti mamai į akis; kai ji vėl ima skaityti kramsnodama brijošę, paglostai jos storos knygos viršelį. Nutaisęs naivų balsą klausiu:

– Kas ta Simona de Bovuar?

– Rašytoja.

– Moteris?

– Žinoma, ir moterys būna rašytojos, ir virtuvės šefės.

Tu pratrūksti juokais ir provokuoji:

– Vargu. Norėčiau pamatyti, kaip parsineša rytais anglių krosniai.

– O žinai, būna ir dujinių, ir elektrinių viryklių.

– Nieko nėra geriau už anglis, kai lėtai troškini. Atimk iš Lulu jo anglis, ir jam šakės, – sakai nuimdamas mamai nuo nosies akinius vėžio kiauto rėmeliais.

– Ką čia darai? – klausia ji.

– O kaip tau atrodo?

Mama laiko akinius ir piktai žiūri į tave. Tu nepasiduo-
di, suimi ją už sprando. Ji pakrato galvą ir išsilaisvina. Tu
sutrikęs šypsaisi.

– Šiandien sekmadienis.

– Ir ką? – sausai ištaria mama.

Man nepatinka jos „ir ką?“. Ji atverčia kitą puslapį ir
skaito toliau. Tu atsistoji ir atsidūsti.

– Ir nieko.

Grįžti į virtuvę. Aš taip pat, nes jaučiuosi nereikalingas
šiam miegamajame.

Ne taip seniai, kai mamai nuimdavai akinius ir pasilenkdavai prie lūpų, ji žaismingai nusukdavo burną. Norėdavo priversti tave nekantrauti dar labiau. „Gal parūkom?“ Tu griebdavai nuo naktinio staliuko pakelį cigarečių ir atsisukdavai į mane. „Eik pažaist į savo kambarį, vyruk.“ Pakludavau tau kaip narsus kareivėlis, o tu uždarydavai miegamojo duris.

Ne taip seniai mes buvome laimingi. Kiekvieną vasarą Lulu ir tu gamindavot didžiulę paelją ant laužo už restorano. Tai buvo tikrų tikriausia odisėja su kalnais ryžių, midijų, kalmarų, čiorizo dešra, triušiena ir vištiena, lėtai besitroškiančia ant Liusjeno meistriškai prižiūrimos ugnies. Leisdavot ir man užmesti ant žarijų kelis šakaliukus. Virtuvėje kabėjo nuotrauka: aš, trimetis, sėdžiu paeljos keptuvėje, kurią laikot Lulu ir tu. Mamai tokie juokai nepatikdavo. Ji garsiai šaukė, kai tu pasikvieteį ją į virtuvę ir pakėlei dangtį puodo, kuriame buvai mane paslėpęs.

Mama kiekvieną sekmadienį prašydavo tavęs nupirkti didelį padėklą, bet tu užsispyręs ant lovos statydavai keptuvę

su paelja. „Tai mūsų pietūs ant žolės“, – juokaudavai dėliodamas austres, apelsinus ir šiltą brijošę. Patys jų imti mes neturėdavome teisės. Tik tu dėdavai mums į lėkštes. Žvaigžde išdėliotos austrės su sviestu aptepta grūdų duona – mamai ir didžiulis brijošės gabalas, aplietas karštu šokoladu ir plakta grietinėle, – man. Kiekvieną sekmadienį mūsų dar laukdavo „spektaklis“. Apsimesdavai, neva kažką pamiršai, ir nudundėdavai laiptais. Mama keldama prie burnos riebią austrę pamerkdavo man akį. Aš po truputį lesdavau plaktos grietinės pilį, kad malonumas tęstųsi kuo ilgiau. Girdėdavom, kaip neskubėdamas užlipi laiptais, tavo žingsniai būdavo dziugūs. Grįždavai su mėlynoje vazoje pamerktomis trimis forsitijos šakelėmis ir šampano taure dešinėje rankoje. Mama tau šypsodavosi kratydama galvą. Tu jai sušnabždėdavai: „Mano princesei“, o kartais labai tyliai pridurdavai: „Mano buržua kekšei.“ Mama suraukdavo antakius, „Užsičiaupk.“

Aš vis dar prisimenu judu per šiuos „sekmadienio pietus ant žolės“. Mama sukryžiuojusi kojas sėdi ant lovos, gurkšnoja šampaną ir valgo austres. Tu nenusiėmęs prijuostės, su puodeliu kavos rankoje, sėdi atsirėmęs į pagalvę. Sukramtai skiltelę apelsino, prisidegi cigaretę. Regis, niekada nemačiau tavęs valgančio prie stalo. O ir ar galima vadinti tai valgymu, kai duonos gabalėliu tu išdažydavai burgundiškos jautienos likučius puode, kai darbinio peiliu nugremždavai priskrudusį kontė sūrį? Vasarą suvalgydavai pomidorą su druska, žiemą nusilupdavai cikoriją ir dažydavai ją į aliejus ir acto padažą. Kartais, išėjus klientams, Liusjenas jums abiem iškepėdavo omletą su svogūnų laiškais, kiek jų būdavo

likę, pasidalydavote paskutinę porciją tartos. Pasakojai, kad Alžyre elgdavotės taip pat, kartu valgydavote miežinę duoną, suvilgytą alyvuogių aliejuje, keletą migdolų, o ne pulkui pagamintą maistą ar maisto davinius kareiviams. Kai mama sakydavo, kad maitiniesi blogai, tu atšaudavai, esą tau daug nereikia, kad virėjai taip maitinasi, kad mėgsti gaminti kitiems, o ne sau.

Tik po kurio laiko supratau, jog tu padarei viską, kad mama nė neprisiliestų prie puodų. Be to, mažame bute virš restorano nebuvo virtuvės. Tavo puodai buvo tavo karalystė, ir mamai čia nebuvo vietos. Ji retai bandydavo laimę, jausdavosi nesmagiai, kai norėdavo paimti man cukraus ar truputį vaisių tyrės. Kitais kartais maistas mums būdavo padėtas ant virtuvės langelio palangės ir mes įsitaisydavome restorane prie mažo stalelio greta lango, mamos įpras-toje vietoje. Niekada nevalgydavome dienos meniu. Visada įsipareigodavai paruošti „ką nors ypatingą“. Mama labai mėgo veršienos inkstus. Tu juos ruošdavai tobulai, jie būdavo rožiniai, tokie, kokie patiko mamai, su veršienos buljono, grietinės ir garstyčių padažu. Man tu, plonai supjaustęs mėsą, iškepdavai karbonadą su traškia džiuvesėlių plutele. Vis klausinėdavai: „Ar skanu?“ Mama ir aš linksėdavome pilnomis burnomis kaip du vaikai. Bet pats sau galvodavau: mamai tu neleidi gaminti.

Per paskutinius mūsų pietus „ant žolės“ mama tau kai ką padovanojo. Gal po tos prakeiktos dovanos viskas ir pasikeitė? Priešais tave ant lovos ji padėjo storą užrašų knygą. Gražiu šviesiai rudos odos aplanku, lapai švelnūs, dramblio

kaulo spalvos. Raudona juostelė puslapiams atskirti. Tau pasidarė smalsu, paklausei: „Čia tau darbui?“ Mama žiūri į tave švelniai, truputį pavargusiu žvilgsniu, įprastu judviem nesusikalbant. „Tai tau receptams rašyti.“ – „Rašyti?“ – pakartoji keletą kartų, keldamas balsą. Tau atrodo, kad ji nieko nenučiuokia apie tavo prakeiktą darbą. Taip, tu tapai virėju. Tavo klientai dievina tavo pagamintus patiekalus, „Gėlėta užėiga“ veikia kaip laikrodukas. Galėjai plėstis, rengti banketus, vestuves... Bet tai buvo ne tau, tiek ištvėrusiam, nusprendusiam atidaryti restoraną laukiant stotyje kito traukinio. Tu esi buvęs ir duonkepio pameistriu, ir seržantu, bet giliai širdyje tvirtai tiki, kad nieko nesprendei pats, kad visa tai – likimas, *mektub*, kaip sakoma kitame Viduržemio jūros krante. Kai prisidėdavi prie pokalbių už restorano baro, dažnai kartodavai: „Svarbu gerai paėst.“ Tapai virėju, kad prasimaitintum. Bet gal būtum norėjęs tapti prekybos laivyno jūreiviu? Gydytoju? Vandens telkinių ir miškų inžinieriumi? Vieną dieną tu nutarei užstoti vaikinuką iš priemiesčio, tapusį plėšiku. Apie jo bylą rašė laikraščiai. Tavo įsitikinimu, jis tapo plėšiku, nes „augo ne toje miesto pusėje, ne su buržua“. Ištarei žodžius, nutildžiusius visus prie baro:

– Iš dviejų vienodų kvailių man mielesnis plėšikas nei rentininkas.

– Kaip gali taip kalbėti, Anri? – sušnabždėjo vienas klientas.

O tu jam šaltai atkirtai:

– Kodėl ne?

Filmuose tau labiau patikdavo niekšai, samurajai, dezer-tyrai, o ne geruoliai. Prisimenu dieną, kai pakviečiau tave pasižiūrėti „Taksi vairuotojo“ su De Niru. Pasakei man: „Toku galėjau tapti ir aš, jei iš Alžyro nebūčiau grįžęs su Lulu.“

Niekas negalėjo suprasti tavo susitaikymu atmiešto įsiū-čio, slypinčio žodžiuose „Svarbu gerai paėst“. Net mama. Šiuolaikinės literatūros specialistė, rašanti daktaro darbą apie rašytoją Krebijoną sūnų. Receptų sąsiuvinis? Tai gal ir „Michelin“ žvaigždutė? Dar blogiau – mama tau pasakė, esą receptus užrašinėsi ji, o tu diktuos.

– Rašysi taip, kaip kalbu?

Ji prisitraukė tave už kaklo ir pabučiavo.

– Tu trenkta!

– Ne, tiesiog myliu tave.

Iš pradžių tu nesipriešinai. Sekmadienio popietę, po to, kai buvau išsiųstas žaisti į savo kambarį, grįžau pas jus ant sujauktos lovos. Mama užrašinėjo tavajį Bresos vištienos re-ceptą. Ji rašė pieštuku, kad galėtų ištrinti, jei suabejodavai.

– Reikia paskrebinti vištienos gabaliukus didelėje kep-tuvėje.

– Paskrebinti? – perklausė mama.

– Paskrudinti! – sušukai ironiškai, tarsi sakydamas: „Pran-cūzų kalbos specialistė, o nežino, ką reiškia *paskrebinti*.“

Abu nusijuokėte, ir man pasidarė ramiau. Gal tas recep-tų sąsiuvinis ir gera mintis?

Bet kiekvieną kartą susipykdavot vis rimčiau. Mama rašė kaip tikrą knygą, o knygos tave gąsdino, ypač kulinarinės.

Jos tolino tave nuo mamos. Tie sudėtingi žodžiai buvo ne tavo. Tau atrodė, kad užrašius receptą dingsta nuojauta, prapuola skonis. Įtarinėjai mamą, kad ji nori atitraukti tave nuo puodų ir išprausti į svetimą socialinį statusą. Miglotai nujautei, jog mama padovanojo tau šį sąsiuvinį tam, kad įžengtum į jos, į skaitančiųjų ir rašančiųjų, pasaulį. Vis dažniau, anksti rytais ir vėlai vakarais pasilikęs vienas virtuvėje, galvodavai, kad mama tavęs nebemyli.